

DAGENS FRÅGOR

Stockholm, 10 okt. 1937.

40-timmarsveckan i Genève.

Sedan 1935 års internationella arbetskonferens antagit dels en principkonvention om 40-timmars arbetsvecka, vilken f. ö. trots regeringens rekommendation icke ratificerats i vårt land och — med undantag av Frankrike och Cuba, där emellertid vissa villkor uppställts för ratifikation — icke heller i något annat land, har skapandet av konventioner om denna reforms förverkligande etappvis inom olika industrier utgjort huvudsysselsättningen för den internationella arbetsbyrån. Redan vid 1936 års arbetskonferens bragtes till stånd specialkonventioner härom för offentliga arbeten och inom glasindustrin; vid 1937 års konferens förelåg till behandling frågan om dess införande i textilindustrin samt inom grafiska och kemiska industrierna. Konferensen medförde den överraskande utgången att tillräcklig majoritet uppnåddes kring en konvention inom textilindustrin (medan frågan för de båda andra nyssnämnda industriernas vidkommande föll).

Frågan är för textilindustrins del härmed emellertid ingalunda väsentligt närmare sin lösning; helt visst kommer denna konvention att liksom så många andra länge förbliva en tom formel och för mycket lång tid framåt avvakta de ratifikationer, som garantera reformen dess utförande i livet. Voteringsresultaten i Genève avlägsna sig allt mer och mer från de praktiskt betonade realiteternas mark; det ligger något av en parodisk symbolik över det faktum att vöteringen ägde rum nästan på dagen samtidigt med att det sociala Genèvearbetets nuvarande spiritus rector, Jouhaux, i sitt hemland på ett så fatalt sätt såg demonstrerade de katastrofala följderna av ett enda års social reformpolitik efter arbetsbyråns riktlinjer.

Resultatet vanns endast efter en hård pressning på en hel del staters röstande; för uppbringande av en tillräcklig majoritet användes under konferensens sista dagar största delen av arbetsbyråns medarbetarstab och naturligtvis även en del regerings- och arbetardelegater, främst representanterna för den folkfrontspolitik, vars i hemlandet förlorade prestige det gällde att här rädda. En blick på slutomröstningens vota är i detta avseende upplysande. Konventionen antogs med den nödvändiga $\frac{2}{3}$ majoriteten (88 röster mot 41); för konvention röstade en rad av stater, bland vilka en älskare av socialpolitiska kuriosa kan samla följande namn: Albanien, Bolivia, Brasilien, Chile, Dominikanska republiken, Ecuador, Lettland, Mexico, Panama, Peru, Turkiet, Sovjet-Ryssland, Uruguay och Jugoslavien, medan åter bl. a. Storbritannien, Holland och Schweiz motsatte sig konventionens antagande. En del stater, bl. a. Sverige, avhöllo sig från vötering. För konvention röstade även den amerikanske arbetsgivarerepresentanten, vilken — det torde kunna konstateras, utan att orätt göres någon — torde hava representerat mera presidenten Roosevelts

socialpolitiska inriktning än den allmänna stämningen inom det amerikanska näringslivet, och representanten (!) för de i realiteten obefintliga ryska arbetsgivarne, vilken uppenbarade sig på konferensen, då denna fråga närmade sig sin lösning. Under diskussionen framhölls bl. a. av Finlands representant, socialministern Keto, att en ratificering för Finlands vidkommande f. n. vore otänkbar, men att han ändock ville i det internationella samarbetets intresse rösta för en konvention. Det ligger ingen överdrift i påståendet att majoriteten åstadkommits av stater, som i likhet med Finland, om också utan att lika öppet deklarerera förhållandet, sakna tanke på ratifikation. En omkastning av endast 3 röster hade förändrat resultatet.

Tyvärr äro de relaterade förhållandena icke enastående för arbetskonferenserna. De äro icke ens ovanliga. Det förvånande ligger emellertid i att man inom arbetsbyråns ledning icke gör klart för sig huru dessa arbetsmetoder säkert undergräva den aktning, varav den internationella arbetsorganisationen mera än de flesta institutioner har behov för att kunna fylla sin mission på ett rätt sätt. Ett internationellt socialpolitiskt reformarbete kan icke med framgång uppbyggas annat än under medverkan av och på basis av det sociala reformarbete, som pågår inom de stora kulturländerna. Metoden att åstadkomma resultat genom tillfälligt engagement av socialt mindre framskridna stater i förelöparens roll i syfte att därigenom hinna före den levande utvecklingen leder ej till något annat än att den internationella arbetsorganisationens idé förlorar det bärande av sitt innehåll. Så långt som i år har det dock aldrig förut gått. Åstadkommandet av nödig röstfyllnad på så tvivelaktiga om också formellt oantastliga vägar som med hjälp av sovjetryssar, vilka framföras på scenen som arbetsgivarrepresentanter, var en nyhet för året och lämnar sitt bidrag till den internationella arbetsorganisationens karakteristik. Arbetet där kan icke längre åberopas som resultat av en fördomsfri och opartisk avvägning mellan lika berättigade intressen eller mellan det socialt önskvärda och ekonomiskt möjliga. Man frestas att återupprepa ett ofta förekommande citat ur Pickwickklubben. F. n. står arbetsbyrån som den främsta representanten för en folkfrontspolitik, som, omsatt i praktiken, redan gjort en uppenbar bankrutt.

40-timmarsveckan har emellertid, sedan dess genomförande på sin tid påyrkades av Italien — som f. n. icke deltagar i arbetskonferensernas arbete — och sedermera av Amsterdaminternationalen framskjutits som nästa slutmål på arbetarrörelsens marschväg, icke ens i Genève funnit en tillrättalagd bana. Trots den formella framgången för textilindustrins vidkommande är det uppenbart att vägen att successivt införa den i den ena industrin efter den andra betraktas som oframkomlig. Ingen människa förstår rätt, varför förutsättningarna inom textilindustrin skulle vara gynnsammare än inom andra näringsgrenar, och det torde ej vara djärvt våga påståendet att få, om ens några, stater skulle reflektera på att just för denna näringsgren införa en speciell och restriktiv arbetstidslagstiftning. Känslan

härav torde vara mycket stark även inom de internationella arbetarkretsarna, och redan till nästa års arbetskonferens kan möjligen frågans återupptagande till förnyad behandling i ett sammanhang för alla industrier vara att vänta. En av Jouhaux och Mertens föreslagna resolution, innebärande framställning härom, antogs av konferensen. Post tot discrimina rerum står man då på nytt inför samma situation som när frågan väcktes — visserligen med ett bättre erfarenhetsmaterial men utan säkerhet för större disposition att ur detsamma draga de riktiga slutsatserna. Vilken vinst vore det emellertid icke för alla parter, om frågan verkligen då definitivt bleve avförd från dagordningen! Staterna skulle befrias från ett oroselement, vars bevarande inom det europeiska statssystemet huvudsakligen torde kunna intressera Sovjet-Ryssland, och Amsterdaminternationalen skulle, om också nödtvunget, kunna ägna sig åt för arbetarklassens välfärd långt mera fruktbara uppgifter än produktionens förminskning. Och icke minst skulle arbetsbyrån vinna på att befrias från den infektion, som den ådragit sig genom sin slappa hållning, och upphöra att vara endast ett lydigt redskap för stämningar, som det är dess uppgift att vägleda och icke att viljelöst låta sig släpas med av.

Kärt besök i Berlin. När Benito Mussolini i september mottogs i München och Berlin under utvecklande av en pomp och ståt, mot vilken Hohenzollrars och Habsburgares offentliga skådespel te sig som en stilla idyll, fick Europa ett nytt bevis för hur kort minne världen, åtminstone den officiella, har. En likriktad press hyllade entusiastiskt Tysklands store vän, och massornas jubel, som brusade mot Il Duce vid Königsplatz och på Unter den Linden, var säkert till största delen fullständigt äkta. För Tyskland, som sedan 1918 i stort sett levat i en både moralisk och politisk isolering, under 1920-talet endast i någon ringa mån lättad genom umgänget med så dubiösa affärsvänner som herrarna i Kreml eller någon exotisk potentat på *le grand tour*, var det en upplevelse att vid den dyrkade Führerns sida få hälsa den obestridde chefen för en av samtidens mäktigaste stater som gäst och vän. Och dock borde detta statsbesök egentligen ha väckt rätt blandade känslor till liv vid Spree och Isar. Få om ens någon politisk händelse under världskriget frammanade i Tyskland och även hos många neutrala en sådan moralisk indignation som tilldragelserna i maj 1915, då Italien slöt upp vid sidan av den stora övermakt, som kämpade mot dess bundsförvanter sedan 30 år tillbaka. Även för många bland dem, som hade förhandskännedom om den italienska statskonstens frigjordhet från den borgerliga moralens och hederns principer, var denna konsekvens av *sacro egoismo* ej alldeles väntad, och hatet och föraktet för »der tückische Feind im Süden» voro med sällsynt enhällighet omfattade känslor i Tyskland, även sedan Caporetto visat, att den italienska armén var sig lik och alltså föga att frukta. I denna ur tysk synpunkt så förhatliga utveckling i Italiens politik hade just Mussolini spelat en

bemärkt roll: hans våldsamma propaganda för en brytning med bundsförvanterna och övergång till ententen hade lett till hans egen uteslutning ur det socialistiska partiet och avlägsnande från chefskapet för dess huvudorgan *Avanti*, för vilket han skapade en ersättning i en ny tidning, den sedermera så ryktbara *Popolo d'Italia*. Hans första mer allmänt observerade insats i Italiens historia var alltså av mot Tyskland fientlig art. Men festdeltagarna i Berlin hade ej behövt gå så långt tillbaka i tiden för att få stoff till eftertanke. Det är under den regim, som bär Mussolinis prägel, som befolkningen i en av de tyskaste bland alla tyska bygder, trakterna kring Bozen, utsatts för ett förtryck och en denationaliseringspolitik, som söka sin like utom Rysslands gränser och som väckt särskild förbittring, därför att de härröra från en nation, för vilken man hyst hat och förakt men aldrig ett spår av den respekt, som man ägnat motståndare som England eller Frankrike. Så sent som sommaren 1934, några veckor efter Hitlers med stora förhoppningar motsedda besök i Venedig, blevo i samband med mordet på Dollfuss det tyska folket och den tyska kulturen i den munviga och väldisciplinerade italienska pressen utsatta för en smutskastning, som gränsade till det otroliga, medan samtidigt en koncentration av bajonetter vid Brenner räddade den klerikala regimen i Österrike. Ännu året därpå uppträdde Mussolini i Stresa som en av huvuddeltagarna i den enhetsfront, som bildades mot Tysklands militära emancipation.

Om dessa ting talades emellertid ej i tysk press under Berlinbesöket. I politiken är det reellare ting än tacksamhet och sympati, som föra samman makterna. Mycket har hänt sedan Stresadagarna. Abessinienkriget öppnade mellan Italien och västmakterna en klyfta, över vilken ännu ingen bro kunnat slås, medan Tysklands hållning under denna kris möjliggjorde ett närmande till Rom utan att bringa riksregeringen till en brytning med London och Paris. Senare ha händelserna i Spanien kraftigt befordrat denna nya intimitet mellan de bägge diktaturerna och medfört den politiska gemenskap, som funnit uttryck i formeln om axeln Rom—Berlin. Denna konstellation har blivit allt fastare, allt eftersom insatserna av prestige, manskap och krigsmaterial i den spanska fejden blivit större. Men det bör betonas, att maktförhållandet mellan de bägge kontrahenterna nu är ett annat än 1934, då Hitler som ett slags protégé uppvaktade sin äldre kollega i Venedig för att kort efteråt av italienska bajonetter skrämmas från att fullfölja sitt företag mot Österrike. Nu är Tyskland vid sidan av Ryssland och Frankrike Europas starkaste militärmakt, medan Italien alltjämt är rätt bundet i Östafrika.

De meddelanden, som släppts ut från Mussolinis besök, ha intet yppat om dess politiska resultat. Det spanska kriget och den skarpa motsättning, som det vållat mellan Italien och Frankrike—Ryssland, ha otvivelaktigt skapat vissa förutsättningar för vänskapens bestånd någon tid framåt. Men både Mussolini och Hitler äro vänner av överraskningar och ej bundna av sentimentala hänsyn eller krav

på obrottslig konsekvens i sin utrikespolitik. Det tydliga närmande, som Mussolini dagarna före sin Tysklandsresa gjorde till England—Frankrike, vilka i Nyon för första gång på länge visat prov på en viss handlingskraft, tyder på åstundan att ej alltför mycket ge sig i Tysklands händer utan att behålla påtryckningsmedel på Berlin, kanske även möjligheter till extraturer som i trippelalliansens dagar. Den styvare hållningen mot västmakterna efter hemkomsten antyder, att denna taktik ej varit utan frukt.

Något obetingat förtroende råder sålunda säkerligen ej mellan de båda diktaturerna. Det skulle också varit egendomligt, om så varit fallet, ty även om det finns åtskilliga enande band dem emellan såsom statsformen, avogheten mot Frankrike, känslan av att tillhöra en fattig och orättvist behandlad nation och nu senast samverkan i Spanien, äro dock de verkliga intressekonflikterna tydliga för världen. Österrikes absorption i en eller annan form måste alltid vara målet för Hitlers liksom för varje annan tysk statsmans strävanden efter dubbelmonarkiens sönderslående. Men Mussolini har så hårt engagerat sin prestige för bevarande av dess oavhängighet, att en reträtt där alltid måste vara svår för honom. En omedelbar kontakt med det nya starka Tysklands gränser vore säkert också en betänklig sak för Italien och skulle otvivelaktigt snart rulla upp det sydtyrolska problemet, kanske även frågan om Triest. Och även om en uppgörelse om Österrike till Tysklands fördel vore möjlig — vissa tecken tyda härpå — skulle den tämligen säkert följas av rivalitet beträffande Balkanhalvön, Italiens naturliga intressesfär men också ett mål för tysk *Drang nach Osten*.

Axeln Berlin—Rom's framtid är sålunda högst oklar och blir väl ej långvarigare, än till dess att den ene kontrahenten vunnit alla fördelar han hoppas av den. Men för närvarande är konstellationen en europeisk realitet av största vikt, med vars existens man gör klokt i att räkna på allvar även på de håll, där man av gammalt är van att med obegränsad vördnad se upp till västmakternas klokhet, styrka och godhet.

Äro våra byråchefer oduglingar? Så fort tidningarna i sina förhandstips bruka diskutera förestående utnämningar till chefsposter i ämbetsverken eller till landshövdingar, radas det oftast upp namn blott på politiker. Åtskilliga viktigare utnämningar under de senaste åren ha vant det svenska folket vid att politiska eller partibetonade meriter fått en allt högre kurs. Även om det på sistone varit mest socialdemokrater, som hugnats med ämbeten och reträttplatser såsom ett led i socialdemokraternas strävan att även ockupera förvaltningen, väntas det allmänt att även bondeförbundet vid de förestående sju landshövdingeutnämningarna skall bli lönat för sitt välförhållande. Av mera pikant intresse är det gynnsamma öde, som tydligen skall vederfaras den i och för sig säkerligen mycket godhjärtade Ätvidabergsdisponenten för hans mera mera omreklamerade än synbara insatser som »semester»-handelsminister och på andra fält;

hans person har verkligen på ett ganska osvenskt sätt förgyllts ungefär som en medioker amerikansk presidentkandidats. Nåja, systemet med politiska belöningar har förut praktiserats; riddarhuset var även under andra perioder än frihetstidens en bra klätterstege för karriärer, och särskilt landshövdingebefattningarna ha i alla tider varit mycket åtrådda av politikerna och inom räckhåll för de s. k. välsinnade bland dessa. Så länge icke hrr Bramstorps och Skölds hästar efter Caligulas beryktade recept införlivas i konsulstaten och statskalendern, tål det svenska folket säkerligen ganska mycket i utnämningssväg. Ty det har härdats.

Många synpunkter kunna anläggas och ha anlagts på de faror, som måste vara förenade med ett alltför långt gående politiskt gunstlings-system och med förvaltningens politisering. Vi vilja här blott understryka en synpunkt, nämligen den ogynnsamma återverkan på förvaltningens och särskilt då ämbetsverkens rekrytering.

Om man bortser från försvaret, de olika slagen av domstolar samt sådana speciella verk som meteorologiska centralanstalten, försäkringsinspektionen och medicinalstyrelsen, hör det numera till undantagen att en man från verket eller fackkunskapen i fråga får avancera till chef. I ett par mindre verk, fångvårdsstyrelsen och kontrollstyrelsen, ha dock inga utomstående detacherats till överdirektörstjänsterna, när dessa för något år sedan nybesattes. Ej heller vid besättandet av chefstjänsterna på senare år till lantmäteristyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har Kungl. Maj:t gått över ån efter vatten. Av äldre verkchefer ha generaldirektörerna för S. J., telegrafverket, domänstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och lantbruksstyrelsen åtminstone tidvis haft sin förtjänstgöring inom vederbörande verk. Men de tillhöra som sagt en äldre generation och en äldre administrativ åskådning. Och av våra nuvarande tjugufem konungens befallningshavande ha endast två avancerat genom landsstaten; när dessa bägge inom den närmaste tiden falla för pensionsstrecket, är det ej osannolikt, att samtliga landshövdingar utnämns med förbigående av landssekreterare och landskamrerare.

Naturligtvis förbise vi ej, att åtskilliga verk- eller länschefer rekryterats bland de mest dugande och begåvade inom departementen eller hovrätterna. I åtskilliga fall ha deras tidigare verksamhet predisponerat för visst chefskap — t. ex. dåvarande hovrättsrådet Hjerténs för generaldirektörsposten i patent- och registreringsverket. Men för de förbigångna i en institution är det säkerligen ganska egalt, om de bli förbigångna av en politiker eller av en departementaljurist.

Såsom vi tidigare i annat sammanhang utvecklat kan man icke à tout prix ställa sig avvisande till att dugliga politiker ibland tas i anspråk för administrativt chefskap eller att en viss rörlighet inom förvaltningen mellan dess olika grenar vid högre utnämningar upprätthålles. Ej sällan ha politiker visat sig som mycket skickliga och initiativkraftiga ämbetsmän. Förvaltningen får ej heller betraktas som självändamål och dess högre poster som byråkratiska reservat. Den fria konkurrensen vid chefstillsättningar ligger i statens välför-

stådda intresse. I speciella fall kunna vederbörande verks högre tjänstemän av olika skäl sakna erforderliga chefsegenskaper; i andra fall kan det vara önskvärt eller rent av nödvändigt med en ny och frisk och obunden kraft i spetsen. Förhållandena kunna sålunda ej generaliseras.

Men därifrån och till att nästan notoriskt diskvalificera det egna verkets befattningshavare vid kreerandet av chefsposterna måste steget vara långt. Ingen vill väl på allvar göra troligt, att verkens högre befattningshavare här i landet i gemen skulle vara så relativt undermåliga att icke ens en enstaka representant bland dem skulle kunna tänkas ifrågakomma som verkchef. Just i år, då en sådan rese i den svenska förvaltningen som generaldirektör Granholm avgår, borde det vara svårt att vindicera en sådan uppfattning. Ingen har väl heller hört, att sådana chefer som hrr Malm, Hamilton och Kuylenstierna skulle illa ha ryktat sina maktpåliggande värv. Och man kan erinra om att tre så dugande förutvarande generaldirektörer som Elmquist, Fryxell och Huss avancerat från byråchefstjänster. Men kvar står problemet, hurudan rekryteringen till och andan i ett ämbetsverk i längden skulle bli, om även dess driftigaste och dugligaste befattningshavare veta med sig att aldrig bli annat än högst avdelningschefer. Ja, några kunna kanske underlätta för sig genom politisk ackomodation, något som dock borde vara ett brott mot förvaltningens heliga ande, och andra kunna erbjudas övergå till enskild, mera lönande tjänst. Intet parti kan dock i längden vara intresserat av en sådan inficiering och avtappning av byråkratien, inte ens socialdemokraterna som nu regerat tillräckligt länge för att ha fått en god uppfattning om dugligheten, ambitionen och lojaliteten i den svenska ämbetsmannakåren och — vad här särskilt åsyftas — ämbetsverken och länsstyrelserna. Inför alla i luften surrande rykten om nya politiska utnämningar nödgas man åter fästa uppmärksamheten på detta administrativa problem. Ty ett allvarligt problem blir det, om våra centrala och provinsiella ämbetsverks chefer skola till medhjälpare ha folk, som från början uppgivit hoppet.

Teaterkongressens eftermäle. Att yrkesutövare med gemensamma intressen samlas för att diskutera gemensamma angelägenheter är ju ingenting ovanligt, tvärt om. Men att ett dylikt möte ägt rum mellan teaterns män av alla riktningar måste anses som ett intressant tecken på att även inom den mest individualistiska av alla konstnärsgupper behovet av gemensamt uppträdande numera gjort sig märkbart. I gammal tid skulle man helt visst ha som en orealiserbar utopi betecknat tanken på att skådespelare och regissörer, teaterledare och teaterkritici, scenarkitekter och teatermålare skulle kunna sammankomma och i lugn debattera dagens problem och dagens bekymmer. Hur det gick till, då den gustavianska teaterns konstnärer kommo samman till gemensam överläggning veta vi genom en av Bellmans kvickaste skizzer, Dramatiska sammankomsten: trots ordningsmannens ivriga påminnelser om att »en samfälld enig-

het är ju oss anbefalld» går det ganska hett till, mademoiselle Fredrique Löf vägrar spela, herr Abraham de Broen grälar så högljutt att han får plikta för oljud, inför mademoiselle Franks spetsigheter får mademoiselle Holmberg konvulsioner, och till och med sufflören Ståhl låter höra sin oppositionella röst i debatten. Först då det blir fråga om att hylla konung Gustav stillas oron, och alla förenas i en rad av välönskningar för monarken. Knappast mer än gustavianerna lära väl den romantiska teaterns skådespelare ha varit ägnade att debattera sakligt och allvarsamt på en kongress. Varken Georg Dahlquist eller Edvard Swartz skulle ha gjort sig i en talarstol, och detsamma gäller också om Emil Hillberg och August Lindberg. Teatern var och förblev genom tiderna den extrema individualismens obestridda område, där var och en ville gå sin egen väg, oberoende av och kanske ofta helst tvärt emot andras åsikter och meningar.

Det allvarliga läge, vari teatern i praktiskt taget alla länder befinner sig, har emellertid visat skådespelarna att sammanhållning också för deras vidkommande är av ofrånkomlig betydelse. Ett vittnesbörd härom var kongressen i våras, då på svensk inbjudan teatermän från alla de nordiska och baltiska länderna samlades i Stockholm för att under några strålande majdagar diskutera sitt yrkes läge och framtidsutsikter, samtidigt med att en rad av vackra teaterföreställningar åskådliggjorde den nuvarande svenska teaterns höga ståndpunkt och mångsidighet. Samtidigt med kongressen kunde man ju också fira Dramatiska Teaterns 150-årsjubileum och 200-årsminnet av den svenska skådespelarkårens tillkomst. För den av stilteater intresserade torde väl Dramatiska Teaterns framförande av Karl Gyllenborgs komedi Den svenska sprätthöken — invigningsprogrammet på Den svenska skådeplatsen 1737 — ha varit en upplevelse av enastående beskaffenhet, ty säkrare och smakfullare har väl sällan det adertonde århundradets sirliga elegans och formella förfining återkallats till liv. Också den från Lars Hjortsbergs dagar berömda Kapten Puff, som spelades på Drottningholmsteatern, blev en högst intressant erfarenhet, icke minst därigenom att den visade, hur märkvärdigt väl gammal och god komik kan hålla sig genom åren, när den understödes av en levande och ursprunglig skådespelarkonst.

Kongressens resultat var emellertid icke blott de föreställningar, som dess medlemmar fingo tillfälle att bevista. Den ägnade sig även med en erkännansvärd flit åt föredrag i aktuella ämnen och sakliga diskussioner, och det är protokollen över dessa förhandlingar som nu av Svenska Teaterförbundet utgivits i ett prydligt häfte om något mer än 100 sidor. Ett studium av häftets innehåll ger oss en särdeles värdefull överblick av tidens krisläge på teaterns område och orienterar oss dessutom beträffande de hjälpmedel, vilka man inom fackmannakretsar helst vill se använda för att skaffa scenens konst en ny utgångspunkt för sin verksamhet och även en mera tryggad existensform.

Ur många synpunkter mest vägande av kongressens inlägg är

teaterchefen Olov Molanders föredrag »Teater av i dag», vilket behandlar dels frågan om den nutida teaterns allmänna ställning till tiden, dels ock drar upp den linje, vilken scenkonsten efter talarens mening har att följa för att på nytt kunna hävda sin förstahandsplats emot de talrika konkurrenterna på det moderna samhällslivets nöjesmarknad. Intressant är anförandet särskilt som en definitiv och klart formad uppgörelse med 1920-talets teaterstil, de hejdlösa, aldrig nog outrerade regiexperimenten och de expressionistiska strävandena efter en från det mänskliga löst scenkonst, där ständigt skiftande dekorationer och hopade ljuseffekter skulle ersätta den personligt präglade skådespelarprestationen. 1920-talets förstörda nerver reagerade helt enkelt icke längre för en skådespelarkonst, som arbetade med själsliga medel; det krävdes ett våldsamt uppbåd av stimulantia, helst så starka som möjligt, för att fånga publikens intresse. Ryskt och tyskt, oftast i judisk omformning, skiftade i denna underliga teaterkonst, som tydligt nog inställts på de krigströttas mentalitet och som genomströmmades av frontlivets våldsamt hetsade feberstämning. Nu tycker man det vara nästan obegripligt att denna hysteriska teaterstil verkligen kunde slå igenom och, om också på de flesta håll endast för en kort tidrymd, behärska de ledande scenerna. Men naturligtvis berodde detta icke blott på dess egenskap av att vara ett adekvat uttryck för tidsstämningen utan också, som Molander framhåller, därpå att den brutalt och tvärt gjorde slut på det dammiga dekorativa system, som i skydd av en tradition, vars rätta namn egentligen borde ha varit slentrian, fått leva kvar vid en god del av Europas främsta scener, särskilt sådana som haft sin glanstid under åttiotalsnaturalismen. Att mycket av invand schablon och livlös formalism strök med under dess vindkast må rättvisligen framhållas som en post på dess kreditsida. »Så segt som den traditionella kuliss-stilens herravälde var», säger Molander, »behövdes det en slags konstnärlig hästkur för att bringa den ur världen. Som en sådan hästkur kunna vi numera betrakta 1920-talets teaterepok. Den har icke varit betydelselös, men att fortsätta med experimenterandet nu, då tiden gått ifrån den mentalitet, som var dess bakgrund, vore meningslöst och dumt.»

Detta uttalande av en teaterman, som obestritt räknas som en bland de nordiska ländernas ledande, är synnerligen anmärkningsvärt. Det vittnar om att teatern slagit in på en väg, som är både ny och gammal: den som leder tillbaka till teatern själv och det mål, vilka av ålder ansetts vara dess ledstjärna, skådespelaren och skådespelarkonsten.

Det är i bortglidandet från den verkliga skådespelarkonsten som Molander ser den moderna teaterns största fara. I sin kloka och väl genomtänkta framställning påpekar han, hur teaterns privilegierade ställning som de bildade samhällsklassernas förnämsta nöje under senare år genom den sociala utvecklingen och genom framträdandet av en mängd nya former av förströelse, film, sport m. m., rubbats och delvis helt undergrävt. Dessutom vägrar man inom allt vidare kret-

sar att underkasta sig den sociala disciplin, som förr gjorde det till en oskriven lag för envar, som tillhörde samhällets högre skikt, att intressera sig för teatern och särskilt dess klassiska repertoar. Hans åskådning sammanfaller härvid med den av en engelsk teaterman framlagda, som för några år sedan refererades i denna tidskrift (årg. 1930, sid. 367). Det gäller således enligt hans uppfattning för samtidens teater att, utan att lita på gamla privilegier, vilka upphört att gälla, på nya vägar närma sig den stora publiken, erövra dess sympatier och tilltvinga sig dess effektiva stöd. Vägen till detta mål ser Molander i en förnyelse av skådespelarkonsten på basis av vår tids psykologiska forskning och vår vidgade erfarenhet om själslivets bestämmande faktorer. Det gäller, säger han, »att allt mer och mer leda in skådespelarkonsten på den fördjupade och förfinade analysens bana, och söka nå fram till en människoskildring så sann, så äkta och så klar att den på åskådaren måste verka med det självupplevdas oemotståndliga makt. Människoframställningen på scenen måste få ett vidgat perspektiv, som leder över till de väsentligaste områdena av det inre livet. Detta är för vår teater vad Den heliga skrift kallar 'det ena nödvändiga'»

Betecknande för hur starkt behovet av en nyorientering inom skådespelarkonsten inom våra dagars scenkonst erfarits är att liknande synpunkter som Molanders någon dag senare framfördes av en dansk teaterman i framskjuten ställning, den bekante regissören, skådespelsförfattaren och teaterhistorikern Egill Rostrup. Hans inlägg formar sig till en hyllning för den ryska teatern, men ingalunda den revolutionära, sensationella ryska teater, som man för ett tiotal år sedan med lock och pock sökte tvinga oss att beundra och taga till förebild utan den ryska naturalismens klassiska teaterform, Stanislawskis teater, där allting är anlagt på att nå fram till ett restlöst återgivande av själströrelserna och det inre livet och där yttre effekter äro lika konsekvent bannlysta som i Tjechovs skådespel. Varmt och vältaligt som hans inlägg är gör det starkt intryck, och det är intressant att jämföra det med Molanders. Emellertid kanske man vågar reservera sig en aning, när han i en nära anslutning till den ryska spelstilen sådan den utvecklats hos Stanislawski ser den europeiska teaterns enda räddning undan förflackning och konstnärlig undergång. De ryska skådespelarnas höga konstnärliga nivå, deras intensivt levande spel och deras beundransvärda uppgående i sin uppgift är all ära värd, men det finns dock en begränsning i deras konst: det är dem svårt att finna den stil, som kräves för återgivandet av en stor del av den repertoar, som vi i Europa helst vilja se på scenen. Tjechovstilen är utomordentlig i sin art, men den passar icke för Shakespeare och icke heller för Schiller. Den ryska skådespelarkonsten har sin begränsning, och denna sammanfaller med det ryska väsendets egen. Att lära av Stanislawski är säkerligen både nyttigt och gott, men det är väl att gå litet för långt, om man proklamerar satsen att vi *uteslutande* böra lära av honom. Mångenstädes, icke minst dr Rostrups egen stad, finnas konstnärer, vilka före-

träda stilprinciper avvikande från de ryska men av vilka den upp-
växande skådespelargenerationen trots detta kan hämta både många
och hälsosamma lärdomar.

Debatten om skådespelarkonstens utveckling och teaterns därav be-
roende framtid ter sig som det betydelsefullaste av vad som av-
handlades på teaterkongressen, ehuru därmed vissertligen ej må vara
sagt att icke de övriga inläggen ägde sin stora betydelse. Man fin-
ner bland bidragen värdefulla synpunkter på teaterns sociala och
ekonomiska problem, intressanta upplysningar om hur landsorts-
teatern i de nordiska länderna fungerar, sakrika redogörelser för
skådespelarkårens arbetsförhållanden, anställningsvillkor m. m. samt
även en del — för övrigt anmärkningsvärt fridsamma — inlägg i
den aktuella och ständigt lika ömtåliga frågan om teatern och fil-
men. Att tonen i de meningsutbyten som förekommo i detta ämne
är så lugn och sansad visar att även scenens barn, som ju av gam-
malt gälla för att vara ganska temperamentsfulla, dock vid behov
kunna uppträda med en takt och en besinning, som många parlamen-
tariska församlingar ha skäl att avundas dem.

Kongressen följdes av tvenne åtgärder, envar i sin art märklig
nog. För det första tillsatte statsrådet Engberg, vilken varit kon-
gressens hedersordförande och vid dess första sammankomst hälsat
dess medlemmar med ett välformat tal, en kommitté med uppgift
att (för vilken gång i ordningen kan måhända någon minnesgod
teaterhistoriker upplysa om) undersöka Dramatiska Teaterns affä-
rer och inkomma med förslag om förenklingar och besparingar, och
för det andra engagerades Gösta Ekman av teaterchefen Molander
för ett längre gästspel vid Dramatiska Teatern. Man vill gärna hop-
pas att både kommittén och gästspelet skola lämna lyckosamma re-
sultat. Vad engagementet av Gösta Ekman beträffar så kan det må-
hända sammanställas med vad teaterchefen Molander yttrade i sitt
ovan refererade inlägg om skådespelarkonstens behov av själslig
intensifiering, ty bland den svenska scenens konstnärer finnes det
väl i närvarande stund knappast någon som i så hög grad som
Gösta Ekman visat sig i stånd att — i varje fall i sina bästa
ögonblick — tränga till botten av det mänskliga själslivet och
skapa gestalter av gripande djup och sanning. Alltför länge har
han av omständigheterna lockats att splittra sin rika begåvning på
en mångfald av uppgifter, av vilka en del knappast stått i riktigt
förhållande till hans kapacitet. Helt visst vore det för både honom
och Dramatiska Teatern lyckosamt, om han komme att trivas på dess
tiljor och stannade där även för framtiden.

Vad beträffar den nya teaterkommittén så är det även med bästa
vilja i världen knappast möjligt att för dess framtid ställa ett lika
gynnsamt horoskop. Den kom till under ganska egendomliga om-
ständigheter så till vida som ryktet på ett tidigt stadium ville veta,
att den fått till uppgift att förbereda en sammanslagning av Operan
och Dramatiska Teatern, något som väckte livliga protester och
omedelbart också från högsta ort dementerades. Då omsider kom-

mitténs direktiv offentliggjordes kom det emellertid i dagen att ryktena varit särdeles väl grundade, något som man för övrigt kunnat förstå redan därigenom att i kommittén, där ingen enda praktiskt verksam teaterman fått plats, blivit insatt — för att citera en *Stockholmstidning* — »den allestädes närvarande kamrer Hilton», Operans ekonomiinspektör. Det har ju som bekant funnits en tid under 1800-talet, då de bägge kungliga scenerna stodo under gemensam ledning, men erfarenheterna från denna period äro knappast så goda att ett upprepande av experimentet kan anses tillrådligt. Var och en av institutionerna torde ha fullt upp att göra med att sopa rent för sin egen dörr. I varje fall lär icke Dramatiska Teaterns deficit minskas genom att räkenskapsmässigt sammanföras med Operans enorma årsförlust, som ju vida övergår talscenens. Visserligen heter det »duo negativa affirmant», men denna sats gäller tyvärr icke i finansvärlden.

Motormanövern i Tjust. Rörligheten har alltid utgjort ett av krigskonstens grundelement såväl strategiskt sett, när det gäller förflyttningar till och inom olika krigsskådeplatser, som taktiskt, d. v. s. vid förflyttningar i närheten av och på själva stridsfältet. Självfallet har i dessa som så många andra hänseenden motoriseringen till lands och i luften verkat revolutionerande. Härigenom — liksom genom utnyttjande i övrigt av den moderna teknikens möjligheter — befinna sig stridsförfarandet och överhuvud taget de strategiska och taktiska metoderna under en radikal omstöpning. Helt naturligt har detta även satt sin prägel på våra militära förhållanden, vilket reglementariskt sett kommer till starkt uttryck i det snart i tryck föreliggande nya fältreglementet för armén.

Den nyligen avslutade, mycket uppmärksammade s. k. »motormanövern» i Tjust har utgjort ett intressant exempel på de möjligheter, motoriseringen infört i vårt militära problem, strategiskt som taktiskt. Vår nya försvarsordning är, som bekant, uppbyggd på bl. a. den principen, att våra arméstridskrafter skola kunna möta och slå tillbaka en över havet anfallande fiende vid själva kusten, innan han fått fast fot i land. En förutsättning härför är, att våra linjetrupper i nödvändig utsträckning snabbt skola kunna dirigeras till varje av landstigning hotat område, liksom att de hastigt kunna förflyttas mellan sådana områden. Biltransporters användning vid förflyttning av större truppförband är sålunda strategiskt sett av vital betydelse för vår armé. Ett riktigt tillvaratagande av de möjligheter, som biltransporter erbjuda, ökar helt visst i väsentlig grad förutsättningarna för ett framgångsrikt avvisande av invasionsföretag över havet. Med hänsyn jämväl härtill hade höstens övning förlagts inom den operativa ramen av ett kustförsvar.

I vårt land ha redan tidigare försök i mindre skala ägt rum med motortransporter. Här kan erinras om vissa transporter av artilleri och kavalleri i samband med de stora fälttjänstövningarna i Skåne 1935 och i Gästrikland 1936 samt senast en transport av artilleri —

ett batteri — från Jönköping till trakten av Boden under vinterfälttjänstövningen i Norrbotten i år. Höstens övning avsåg emellertid att i större skala än tidigare öva och pröva motoriserade och biltransporterade truppers uppträdande och ledning samt även strid med motortrupper. Sammanlagt deltog i övningen omkring 10,000 man, 700 hästar och 800 motorfordon.

Övningarnas första skede innebar en koncentring — inför en väntad landstigning å ostkusten — av trupper från skilda förläggningsorter, alltifrån Stockholm till Ystad, till ett samlingsområde söder om Linköping. Sedan denna operation utförts och sedan närmare underrättelser ingått om den väntade landstigningen, ansattes med den samlade styrkan en förflyttning i riktning mot krigsskådeplatsen i trakten av Gamleby för att driva den invaderande i sjön. Redan dessa drag förlöpte på ett i stort sett tillfredsställande sätt. Då vi hittills så gott som saknat erfarenheter rörande biltransporter i dylik skala, är det dock ganska förklarligt, om icke verksamheten under detta skede i alla hänseenden förlöpte utan friktioner. Flyganfall tvingade vidare till snabba skyddsåtgärder under själva transportererna och (fingerade) vägavbrott till omdispositioner beträffande routen till krigsskådeplatsen — allt förhållanden, som man i verkligheten ständigt måste vara förberedd på. Åtskilliga för framtiden värdefulla praktiska lärdomar förvärvades sålunda rörande planläggning och ledning av fjärrgående biltransporter.

För övningarnas andra skede hade som särskilt övningsändamål uppställts en omgruppering — huvudsakligen under mörker — av de biltransporterade och motoriserade förbanden från en frontdel till en annan. Ehuru väderleksförhållandena voro synnerligen försvårande — ymnigt regn, som i hög grad försämrade vägarna — genomfördes dessa transporter lika fullt i stort sett planenligt och på ett sätt, varåt särskilt erkännande gavs i kronprinsens genomgång av övningen.

Även detta andra skede gav sålunda goda positiva erfarenheter rörande utnyttjandet av biltransporter för truppförflyttningar, i detta fall särskilt på det taktiska området, medan första skedet hade utspelats mera på det strategiska planet. Erfarenheterna äro så mycket värdefullare, som vädret var ogynnsamt och vägarna i Tjust ungefär motsatsen till autostrador — bilförbanden utsattes alltså för ett kardinalprov, så gott som något.

Starkt kommo under dessa övningar till uttryck, vilket också underströks av kronprinsen i hans egenskap av ledare, att operationer, som avse avvärjande av landstigningsföretag, måste präglas av snabbhet, initiativ och handlingskraft. Förfaringssätt, som bygga på ett alltför metodiskt uppträdande, varigenom snabbheten eftersättes, böra vid dylika operationer icke komma till tillämpning. Snabbheten måste eftersträvas i första hand, när det gäller att nå fram till kusten för att — helst i samband med landstigningens påbörjande — möta de landstigande styrkorna. Men snabbhet erfordras också, om förbandet efter lyckat avvärjande av angreppet inom ett

område måste insättas inom ett annat för ett nytt ingripande. Det fordras därvid, att snabbheten präglar icke blott förflyttningarna — på vad sätt dessa än ske — utan även verksamheten i övrigt. Det är i dessa hänseenden, som kraven på initiativ och handlingskraft särskilt framträda. Dessa krav måste ställas icke blott på vederbörliga chefer utan på samtliga, även på menige man. Genom överraskning, åstadkommen medelst lämpliga taktiska dispositioner och skickligt uppträdande av truppförbanden, skall motståndaren berövas sin handlingskraft och möjlighet sålunda skapas för vinnande av det snabba avgörande, som är nödvändigt för operationens lyckliga genomförande.

Här berörda synpunkter, visserligen icke främmande förut, men kanske med större skärpa än tidigare accentuerade under höstens övningar, måste helt visst stå som ledfyr för vår armés utbildning med hänsyn till de uppgifter, den måste kunna lösa. Rörligheten måste, utan att eldens betydelse underskattas, med alla medel befrämjas. Man måste kunna förflytta sig snabbare och handla raskare än en invaderande styrka. Förutom utbildningsståndpunkten är rörligheten beroende av organisationen, disciplinen, stabernas kapacitet samt kanske främst av befälhavarnas viljekraft.

Höstens motormanöver ger, vid sidan av de rent militära synpunkterna, anledning till aktuella reflexioner rörande sådana med vår försvarsberedskap numera nära sammanhängande problem som tillgången på flytande bränslen och reservdelar till motorfordon liksom vägdragnings och vägunderhåll m. m. Utan att närmare ingå på dessa frågor må blott konstateras beroendet härav i fråga om motorns utnyttjande i arméns tjänst för lösningen av dess strategiska uppgifter. Försvarsberedskapsproblemet har nutilldags många faktorer, som nära sammanhänga.

Till sist må om de avslutade övningarna annoteras, att rapporterna — på sedvanligt sätt, kan man numera till sin glädje säga — mäla om stort intresse från alla håll samt om utmärkt förhållande och förträffligt samarbete mellan befäl och trupp, mellan militärer och civila, myndigheter som enskilda — kort och gott, den gynnsamma utvecklingen av sambandet mellan folket och försvaret fortsätter och vinner allt mer i styrka.

Kollektivavtal för tjänstemän. På borgerligt håll synes man ofta förbinda begreppet kollektivavtal med föreställningar om arbetsvillkorens nivellering, slätstrukenhetens premiering, duglighetens tillbakahållande och liknande utslag av missriktade utjämningstendenser i tiden. Det är kanske då inte så mycket att förundra sig över, att man i en del borgerliga kretsar, särskilt folkpartiet närstående, givit uttryck åt vissa olustkänslor inför perspektivet av kollektivavtalets införande även i tjänstemannavärlden. Just där, menar man, passar icke en schablonmässig reglering av anställningsförhållandena. Tjänstemannens personliga kompetens och prestationsförmåga ha en sådan betydelse, att de måste värdesättas efter

mera individualistiska principer. Man får därför söka sig fram efter andra vägar än den kollektiva avtalsvägen, då det gäller att organisationsmässigt hävda tjänstemännens ekonomiska intressen.

Till uppkomsten av detta betraktelsesätt har naturligen kraftigt medverkat fackföreningsrörelsens sega fasthållande vid den av industriell stordrift präglade, kollektiva avtalstypen även på sådana områden, där en starkare differentiering av anställningsvillkoren hade varit önskvärd. Som bekant hör L. O. till de få verkligt konservativa institutionerna i vårt land. Men denna i och för sig ytterst aktningvärda konservatism försvårar mången gång för fackföreningsfolket att fördomsfritt och odogmatiskt taga ställning till de nya problem, som arbetslivet ständigt aktualiserar. Någon motsvarande traditionsbelastning behöver emellertid icke hämma den moderna tjänstemannarörelsens män, då de nu efter ikraftträdandet av lagen om förenings- och förhandlingsrätt allt oftare bänka sig vid förhandlingsbordet tillsammans med arbetsgivarna. Man har skäl att här förvänta sig ett friare och mera nyanserat bedömande av förhandlingsfrågorna, något som även bör underlätta ett förnuftigt handhavande av det viktiga instrument vid anställningsvillkorens fastställande, som kollektivavtalet utgör även för tjänstemännen.

Ty därom råder knappast något tvivel: kollektivavtalet kommer att i växande utsträckning vinna tillämpning också bland tjänstemännen, helt enkelt därför att det skall visa sig, att kollektivavtalet är den mest praktiska formen för fixerande av uppgörelserna vid förhandlingsbordet. Den kollektiva avtalsregleringen reducerar skrivarbetet högst väsentligt. Den skapar reda och överskådlighet på arbetsmarknaden. Den möjliggör slutligen ett snabbare och effektivare processuellt förfarande vid eventuella tolkningstvister än som eljest står till buds.

Det må emellertid understrykas, att kollektivavtalet är en *form* allenast. Accepterandet av denna form leder i och för sig icke till standardisering av arbetsvillkoren. Med den praxis, som utvecklats vid arbetsdomstolen, torde nämligen varje överenskommelse om förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, som slutits mellan en arbetsgivare eller hans organisation och en arbetstagarorganisation, få karaktär av kollektivavtal. (Se Lode Wistrand: »Kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen» sid. 47 o. f.) Det är härvid likgiltigt, om anställningsvillkoren ordnats efter kollektivistiska eller individualistiska principer. Även ett avtal med exempelvis uteslutande personliga löner blir under angivna förutsättningar ett kollektivavtal. Det spelar heller ingen roll, om den ingånga överenskommelsen rubricerats som »normalkontrakt», avtal om »allmänna anställningsnormer» eller liknande. Den är likväl att betrakta som kollektivavtal, om en organisation står som part på de anställdas sida.

Den springande punkten är sålunda icke: kollektivavtal eller ej, utan i stället: hur långt bör kollektivavtalens *innehåll* bestämmas kollektivistiskt för tjänstemännen? På den frågan kan icke lämnas

ett generellt svar. Den får avgöras med hänsyn till förhållandena inom varje yrkesområde. Endast ett par allmänna hållpunkter må i detta sammanhang antydast.

Det säger sig självt, att ju större företagen äro, desto naturligare ter det sig med en mera schematisk reglering av tjänstemännens anställningsvillkor. Inom småföretagen åter är, särskilt inom handeln, en starkare individualisering önskvärd. Det ligger även i sakens natur, att den kollektivistiska principen vid arbetsbetingelsernas bestämmande framstår som mera berättigad för de yngre och lägre tjänstemannagrupperna än för de äldre och högre. Sålunda torde man som allmän regel våga säga, att intet företag bör kunna ha någon saklig invändning att göra mot minimilöner för nyanställda. Beträffande utformandet av de s. k. allmänna anställningsvillkoren — uppsägningstid, sjuklön, semester o. s. v. — möter näppeligen något hinder för att gå väsentligt längre. De kunna utan olägenhet regleras kollektivistiskt praktiskt taget efter hela linjen. I det utarbetade förslag till lagstiftning om det enskilda arbetsavtalet, som högerpartiet i fjol framlade i riksdagen, hade även denna tanke konsekvent kommit till uttryck.

Den besvärligaste frågan för organisationerna att knäcka blir lönesättningen för tjänstemän i mellan- och de högre lägena. Här gör sig behovet av differentiering efter vars och ens personliga kvalifikationer mest gällande. Under de förhandlingar, som nu ägt rum för tjänstemannagrupperna, ha dock olika uppslag framkommit för att på detta område nå rättvisast möjliga resultat. Överhuvud har man en känsla av, att formerna för ordnandet av tjänstemännens arbetsvillkor hålla på att utkristalliseras på ett för bägge parterna tillfredsställande sätt. Med den sakliga och realistiska syn, som kännetecknar både arbetsgivarnas och tjänstemännens organisationer, har man icke heller anledning misströsta om fortsättningen. Man har redan hunnit ett gott stycke på väg mot lösningen av de stora mellanskiktens sociala och ekonomiska trygghetsproblem.

Giftgaser Vår alltmer förhårdade värld får numera ganska ofta **i etern.** höra ett språk mellan statsmännen, som blott för ett par årtionden sedan ej skulle kunnat tänkas mellan stater i vänskapligt förhållande till varandra. Goebbels' även på svenska tryckta tal vid förra årets partidag i Nürnberg torde väl nästan beteckna rekord i fråga om smädande av en grannstat — möjligt är förstås att sovjetdignitärerna äro ännu värre, fastän deras uttalanden sällan bli kända för en europeisk publik. Vi blott citera några avsnitt ur den tyske propagandaministerns tal såsom belysande: »I verkligheten är kommunismen det krassaste blods- och terrorvälde, som någonsin existerat.» — — — »Bolsjevismen är en mästare i konsten att bedraga. Så t. ex. tror hela världen bolsjevikerna, när de säga, att Moskva-regeringen inte har något gemensamt med Komintern. Detta är naturligtvis blott den plumpaste och fräckaste lögn.» — — — »I intet annat land är prostitutionen en så allmän företeelse som i Sovjetunionen.

För att få bli kvar på sina platser måste de arbetande kvinnorna villfara sina överordnades alla skamliga förslag. I 'kvinnoparadiset' är kvinnan i ordets egentliga betydelse blott ett villebråd, som utlämnats åt de judiska sovjetlymlarnas godtycke.» — — — »Med dessa ord ljuger Litvinov världen rakt i ansiktet.» — — — »För att i de väst-europeiska demokratiernas ögon framstå såsom harmlösa och borgerliga ha 'bolsjevikdiplomaterna', hur svårt det än kan ha varit, antagit skepnaderna av anständiga människor.» — — — »Bilden av de nunnelik, vilka uppgrävts ur gravarna i Barcelona, är en symbol för bolsjevismens skändande av allt heligt.» O. s. v. Det anmärkningsvärda är icke, att detta sagts utan att det sagts av en tongivande regeringsledamot i en med Sovjetryssland s. k. vänskaplig makt. Johan III:s och Ivan den förskräckliges s. k. skällarebrev, vilka av Goebbels överträffats, voro dock ej offentliga.

Men den internationella propagandan kan dock ta sig än mer utstuderade former.

När den engelska Palestinakommissionens betänkande publicerades, kallade Mr Eden till sig den italienske ambassadören Grandi och hade med honom ett samtal över det betydelsefulla ämnet. Utrikesministern framförde en begäran från den brittiska regeringen, att den italienska radion, framförallt stationen Bari, måtte avstå från ovänliga kommentarer till förslaget om delning av det heliga landet. Några dagar senare överlämnade greve Grandi ett personligt budskap till Mr Eden från sin höge herre, vari denne försäkrade att italienska regeringen vidtagit »alla möjliga åtgärder» för att tillmötesgå engelska regeringens önskningsar.

Bakgrunden till denna ganska kuriösa diplomatiska episod kan sägas vara i huvudsak känd. Liksom andra diktaturer utnyttjar Italien sina rundradiostationer för en ensidig, ofta mycket vulgär och oförsonlig politisk propaganda. Det är också bekant, att stationen Bari särskilt tagit »upplysningen» av den arabiska världen på entreprenad. Detta är ovälkommet både för England och Frankrike, vilka i några av sina kolonier och intressesfärer äro beroende av arabernas goda vilja. För engelsmännen är det i detta sammanhang ej enbart roande att erinra sig det gentlemen's agreement, som de ingått med italienarna i avsikt att bevara status quo i Medelhavet och uppehålla hjälpligt vänskapliga förbindelser med Mussolinis land. Den italienska radions flirt med araberna, som vill framkalla uppfattningen att Mussolini är beredd taga muhammedanerna i beskydd mot »förtryckarna», är givetvis ett försök att skada Englands Medelhavsintressen, och medan det brittiska världsriket framställs som »dekadent» sparar man icke på rökelsen till det nya Roms ära. Mussolini som »Islams beskyddare» och herre över ett nytt romerskt imperium, vilket trängtar efter att utvidgas — detta är sålunda ett ledande tema i Medelhavsetern. Den fromma förhoppningen att Medelhavet åter måtte bli ett mare nostrum fortplantas på radiovägarna, medan den väldige själv genom sina artiklar i Popolo d'Italia vill undanröja varje skynt av tvivel på att hans legioner i Spanien

icke visa tillräckliga prov på det hjältemod, som onekligen torde erfordras i striderna för detta ännu något luftiga ideal — lätt skönjbart måhända för de entusiastiska skarorna på Piazza di Venezia men svårt att fånga på slagfälten i ett av historiens mest meningslösa krig.

En närmare granskning av den italienska radiopropagandans karaktär ger ett rikt, om också icke upplyftande material. I konsten att förvandla tvivelaktiga påståenden till sanning genom att tillräckligt ofta upprepa dem besitter den italienska radion stor färdighet. Att kalla dess politiska nyheter färgade vore att visa en beklaglig brist på uttrycksförmåga. De tonfall som tillgripas när något engelskt kommer på tal äro fräna och gaminartade. Från Bari sändas regelbundet, enligt uppgift nästan varje dag, nyheter på sexton olika språk. En rektor för en journalistisk undervisningsanstalt i Washington har delgivit den engelska allmänheten ett axplock ur Baris produktion under en tidpunkt av några månader. Följande telegram äro karakteristiska; de lära också i övervägande antalet fall ha upplästs på arabiska:

9 januari 1936: (Dolo) ... »En fånge tagen vid Areri bar dum-dum-kulor på sig, liknande dem som användas av den brittiska armén och brittiska maskingevärsskyttar.»

8 februari 1936: Stationens kommentator uppläste citat ur en intervju, som enligt uppgift varit införd i »*Jehad*» och i vilken Egyptens premiärminister talar om de olyckliga konsekvenserna av den sanktionspolitik, som Storbritannien »påtvingat» Egypten. Intervjun i fråga har av den amerikanske rektorn icke kunnat återfinnas i »*Jehads*» spalter.

21 mars 1937: »Avskyvärda, smutsiga och ljugande röster från Storbritanniens städer önska till varje pris göra troligt saker och ting beträffande Il Duces resa från Libyen, vilka äro inbillade — uppfunna av reporters.»

Samma datum: »Dessa organ för olika politiska partier, dessa språkrör för whisky- och potatisrasen...» (Detta syftar av sammanhanget att döma uppenbarligen på Storbritannien, tillägger rektorn.)

Samma datum: »Gentlemen's agreement äro innehållslösa ord, på förhand brutna, en barnslig förlustelse som endast smutsar papperet. På detta sätt kannstöper man i England (om Italiens hållning till Medelhavstraktaten)... Vi för vår del önska respektera dessa överenskommelser till ett givet ögonblick, men icke längre.» (Måhända en smula »kladdigt» och därtill naivt, lyder rektorns stillsamma kommentar.)

22 mars 1937: »Aga Khan uttalade i en intervju med en Londontidning, att om Il Duces löften beträffande Italiens välvilliga inställning till Islam skulle förverkligas, så skulle detta väcka genljud hos araberna i hela världen, vilka skulle sätta allt sitt hopp till den italienska regeringen.» (Detta synes vara, säger rektorn, en fullständigt vanställd redogörelse för en in-

tervju som varit införd i »*Egyptian Gazette*» (Alexandria) och i vilken Aga Khan bl. a. yttrade: »Vi i Indien äro lyckliga och välmående under vår konung och kejsare.»

Denna sammanställning kan lämpligen kompletteras med några ord ur ett brev från en farmare på Malta till redaktören för »*Times of Malta*.» Insändaren berättar om hur en viss senator d'Avanzati, numera död, brukade säga »varje kväll» under det abessinska kriget (i italiensk radio alltså):

»Storbritannien är hycklande, det engelska imperiet förfallet, folkförbundet en institution av frimurare och bolsjeviker, den brittiska flottan ett museiföremål, Mr Eden en clown i händerna på frimurarna.»

Liknande påståenden och samma angenäma tonfall återfinnas i en del av den italienska pressen, om ock måhända med större mellanrum. Men radion når långt utanför tidningarnas spridningsområden — och häri ligger det betydelsefulla med denna propaganda. Radion är propagandans motsvarighet till krigsmaktens flygeskadrar, som på kort tid kunna nå in över hjärtat av fiendens länder. Det är bara den skillnaden att radion sprider sin giftgas även under det tillstånd, som romantiskt brukar kallas »djupaste fred». Man kan mot bakgrunden av ovanstående exempelsamling icke gärna tvivla på möjligheten, att den italienska radions prestationer bidragit till den starka upphetsningen bland Palestinas araber.

England, som självt under världskriget icke lämnade några propagandamedel oförsökta, får nu känna på verkningarna av det modernaste av dessa medel. Sedan engelska undersåtar i Medelhavsrayonen begynt finna den italienska uppvaktningen alltför prövande, och sedan saken skarpt påtalats i hemlandets press, ha engelsmännen upphört att skratta åt vad de först menade vara ett barnsligt upptåg. Så skred Foreign Office till aktion. Det skall bli intressant att se, om England lyckas få till stånd ett *gentlemen's agreement* även på detta område, där demokratiskt organiserade stater alltid måste vara dömda till underlägsenhet. Gamla England med sitt stillsamma B. B. C. är ju hjälplöst handikapat — låt vara att politiska utsändningar förekomma och att radion såsom sådan är ett kitt i imperiets stora organism, ett konstaterande som Svensk Tidskrifts läsare redan tagit del av genom docenten Thermænius' artikel i juliheftet. Giftgasspridning i etern — särskilt Sovjetunionens utsändningar äro ju sorgligt ryktbara — är över huvud ett av de största och betydelsefullaste problemen i våra dagars Europa, tillika ett av de mest svårösta.

H. W.

Kring "talträngdheten" i riksdagen. Det hör i en del kretsar till god ton att ständigt oja sig över talträngdheten i riksdagen. Det vill dock synas, som om de veklagande högst motvilligt gjorde sig mödan att undersöka rätta sakförhållandena. Det borde sålunda vara av visst intresse att söka utröna, om tillståndet försämrats, d. v. s. om ordflödet mer än tidigare stigit över alla bräddar. Här skall

blott anmärkas, att kamrarna numera i motsats till under 1920-talet endast sällan behöva tillgripa kvällsplena. Dessutom måste hänsyn tas till att riksdagens arbetsbörda högst väsentligt ökat sedan förra århundradet, vars idylliska och lugna förhållanden sannerligen ej tydde på någon legislativ andfåddhet. Och vidare måste man räkna med, att ökningen av partiernas antal automatiskt drar med sig en tendens till deklamationer från samtliga partier i viktigare frågor, något som måste dra ut på debatterna. Slutligen är det evident, att förlängningen av riksdagssessionerna ej har sin grund så mycket i stegringen av lusten att tala som i andra omständigheter, sammanhängande med riksdagsarbetets ofta dåliga organiserande och försejningen vid propositionernas avlämnande. Trots allt detta kunna den nuvarande folkrepresentationens debattvanor dock ej idealiseras, ty en större koncentration vore många gånger ej blott önskvärd utan även av anständigheten påkallad — man behöver blott tänka på de oratoriska kraftmätningarna i andra kammaren mellan de kommunistiska partiernas högtalare eller i första kammaren på den Lindhagenska pratkvarens ständiga tomgång. Ej heller bör förbises, att anförandena nu för tiden alltför ofta hållas i en schablonartad kanslistil samt otvivelaktigt äro längre än förut — icke minst talens längd ingav den åldrande Hugo Hamilton, enligt vad han själv i sina »Hågkomster» vittnat, de största bekymmer. Men man är skyldig att göra våra dagars riksdag och dess medlemmar åtminstone objektivt rättvisa. Det måste sägas något, att Sverige så gott som ensamt i Europa ej behövt tillgripa någon form av cloture eller debattrestriktioner.

En annan sak, som här ej skall närmare dryftas, är att debatterna på grund av det moderna partiväsendets åtstramande tendens numera blott undantagsvis har betydelse för de enskilda ledamöternas aktuella ställningstagande. Debatternas värde ligger nu främst i redovisningen av motiv. Denna redovisning inverkar tvivelsutan på framtiden; varje parti känner nämligen instinktivt, när dess argument äro bräckliga, och är därför angeläget att vid lägligt tillfälle befria sig från bördan av dem. Redan Disraeli lär ha yttrat att motståndarnas argumentering väl kunde ändra hans uppfattning men ej hans votum. Disraelis berömda smidiga politik visar, att även han lät argumenten påverka sitt *framtida* votum.

En barometer för talträngdheten är jungfrutalandet. Ätminstone man och man emellan tycks den uppfattningen ofta vara gängse, att det skulle vara något för vår riksdagsgeneration typiskt att dess medlemmar ej ge sig ro att vänta och se utan i stället redan första riksdagen oförväget eller framfusigt kasta sig in i debatternas stridstumult. Den offentliga kandidaturen och det myckna agiterandet skulle också, menar man, göra det naturligt att nutidens riksdagsmän vid inträdet i riksdagen vore mera tränade och kände sig mera säkra. Att den s. a. s. mekaniska talförmågan numera är högre uppdriven än förr är nog högst sannolikt och har omvittnats bl. a. i en intervju på sin tid med dåvarande ålderspresidenten, Nordmalings-

bonden Adolf Wiklund i Brattfors. Men i själva verket äro antaganden om debutanternas större självsäkerhet mycket löst grundade.

I årets andra kammare togo efter fjolårets nyval 60 ledamöter för första gången säte i riksdagen. 12 tillhörde högern, 7 bondeförbundet, 11 folkpartiet, 27 socialdemokraterna och 3 sillénarna. Av dessa höllos jungfrutal av 10 högermän, 5 bondeförbundare, samtliga folkpartister, 14 socialdemokrater och samtliga sillénare. (Av de nyvalda kvinnorna höllo alla utom en socialdemokratisk ledamot »maiden speech».) 43 nyvalda ledamöter gjorde alltså inlägg och 17 uppskötö detta till en oviss framtid. Med all sannolikhet är proportionen mellan talande och tysta ungefär densamma bland de nyinvalda som hos de äldre riksdagsmännen. Det mest anmärkningsvärda är att socialdemokraterna i så stor utsträckning iakttagit återhållsamhet, ty enligt den populära uppfattningen skulle ju socialdemokraterna vara de mest durkdrivna på estraden och dessutom påpassligast; delvis kan återhållsamheten dock förklaras av att ett regeringsparti måste ålägga sina anhängare vissa restriktioner i motionerande och kritiserande, och dessutom möter den enkle mannen i ledet enligt sakens natur större konkurrens om yttrandetillfällena inom ett jätteparti än i ett mindre parti. Anmärkas kan dessutom, att många tillfälliga faktorer kunna vara avgörande för en nykommen riksdagsmans bidrag till kammarens protokoll: ledamöterna av presidenterna i tillfälliga utskott, vilka ofta äro nykomlingar, kunna ex officio vara skyldiga att hålla anföranden i ämnen, rörande vilka de innerst inne ha föga intresse eller sakkunskap, och omvänt kunna åtskilliga ha varit stridsfärdiga men avstått från att yttra sig, därför att en viss frågas önskvärda lösning ej behövt föranleda debatt.

Man kan tycka, att 43 jungfrutal hos 60 debutanter är en mycket hög siffra. Den är dock i själva verket lägre än motsvarande notering före »det demokratiska genombrottet». Jämförelserna äro visserligen icke uttömmande, ty endast tre andrakammaruppsättningar efter nyval ha undersökts. Men de valda riksdagarna äro otvivelaktigt fullt representativa. Vid 1873 års riksdag, alltså vid en tidpunkt då kammarens sedvänjor någorlunda hunnit stadga sig efter representationsreformen, inräknades precis som i år 60 nykomlingar. Av dessa höllo 46 omedelbart jungfrutal, medan 14 förhöllo sig tysta. (Även »Moltigius», den för sin notoriska tystnad kände borgmästaren, sedermera landshövdingen Lothigius återfinnes eget nog bland jungfrutalarna.) Vid 1891 års riksdag, alltså under tullstriden, utgjorde de nyvaldas antal 51. Av dessa höllo 39 jungfrutal och 12 tego. Vid 1906 års riksdag, alltså den första riksdagen i den legislaturperiod, under vilken rösträttsfrågan löstes, immatrikulerades som nykomlingar 56 riksdagsmän. Ej mindre än 47 av dessa hade debattinlägg redan under sin första riksdag, och endast 9 avstodo från att begagna sin yttranderätt. Vid samtliga dessa tre riksdagar har sålunda frekvensen jungfrutal varit relativt högre än i år.

Att ingå i enskildheter kan vara obehöfligt. Endast ett par observationer skola tillfogas. Under dessa tre representativt utvalda

Dagens frågor

riksdagar har det knappast någonsin hänt att en sedermera bemärkt riksdagsman uppskjutit sitt jungfrutal — det enda exemplet är egentligen blott från 1873 års riksdag, då akademiadjunkten och filosofen F. G. Afzelius, den store politiske vältalaren Ivar Afzelius' fader, ej hade något inlägg. De kända politikerna ha sålunda följt gamle »kung Bergströms» välbekanta råd att »ju längre man dröjer, desto nervösare blir man» och följaktligen genast gjort slag i saken. (Från årets riksdag föreligger eljest ett fall, då en mycket aktad men tillbakadragen riksdagsman vid sin sjuttonde riksdag höll sitt jungfrutal.) De, som vid de tre nämnda riksdagarna höllo sig tysta och i bakgrunden, voro förträdesvis att söka bland jordbrukarna, medan stadsrepresentanterna — då för tiden oftast akademiskt utbildade — i regel genast grepo till ordet. Å andra sidan var det ingalunda ovanligt, att även de nyvalda lantmännen genast höllo sina jungfrutal; i regel voro de jungfrutalande jordbrukarna i flertal inom sin kategori. Även antalet av de vid den första riksdagen hållna anföranden kunde ibland stiga till nästan häpnadsväckande siffror. Den vid debuten tämligen okände, men sedermera så bekante bondehövdingen A. P. Danielsson höll sålunda vid sin första riksdag 1873 ej mindre än 45 anföranden, och hans dåvarande länskamrat, lektor Ragnar Törneblad, var med sina 42 inlägg ej mycket sämre; även Ivar Månssons 19 anföranden vittna om en respektabel oförskräckthet eller s. k. skånsk trygghet. Visserligen kan det även i våra dagar hända att personer med speciell sakkunskap och omedelbara presidieupdrag, såsom i år borgmästare Bergqvist i andra och direktör Wistrand i första kammaren, vid debutriksdagen haft ett anseeligt antal inlägg. Men så sträng är faktisk etiketten nu i kamrarna, att en sådan sprudlande debattlust hos en nykomling som hos A. P. Danielsson knappast skulle tolereras eller vara tänkbar. Detta kan skrivas på vår nuvarande riksdags kreditsida.

För kuriositetens skull kan nämnas, att snabbhetsrekordet för jungfrutalare — vi tänka ej här på förutvarande statsråd el. dyl. utan på verkliga nykomlingar — även torde ligga långt tillbaka i tiden. Godsägaren Lundell i Ebbetorp, liksom brodern-professorn tillhörande den lilla polyhistoriska delen av människosläktet, inträdde i andra kammaren 1894, d. v. s. efter 1893 års allmänna val. Redan vid fullmaktsgranskningen — några sydsvenska städer hade ett mandat men fullmakter för två riksdagsmän! — blandade han sig i Thempanders, Olof Jonsons i Hov, Adolf Hedins, Simon Boëthius' och andra bjässars lek med grundlagen. Ganska nära i oratorisk startsnabbhet kom dåvarande postkontrollören, socialdemokraten T. Julin, när han under 1920 års session tog sitt inträde i första kammaren. På förmiddagen den 18 februari fick han sin fullmakt godkänd, och på kvällen samma dag höll han sitt jungfrutal. Men han kunde urskulda sig med att frågan rörde postväsendet.

E. H.